

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

Тарасенко А.М.,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Міжнародний гуманітарний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ КОРЕЛЯТИ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЕМОЦІЙНА СТАБІЛЬНІСТЬ, ЕМПАТІЯ, ВІДКРИТІСТЬ І СОЦІАЛЬНИЙ САМОКОНТРОЛЬ

Анотація. У тезах розкрито взаємозв'язки соціального інтелекту з емоційною стабільністю, відкритістю, емпатією та соціальним самоконтролем. Виявлено статистично значущі кореляції, що підтверджують інтегративний характер соціального інтелекту.

Ключові слова: соціальний інтелект, емпатія, відкритість, емоційна стабільність, самоконтроль.

Abstract. The article reveals the correlations of social intelligence with emotional stability, openness, empathy, and social self-control. Statistically significant relationships were found, confirming the integrative nature of social intelligence.

Key words: social intelligence, empathy, openness, emotional stability, self-control.

Теоретичне підґрунтя дослідження ґрунтується на розумінні соціального інтелекту як складної інтегративної системи, що включає когнітивні

механізми пізнання соціальної реальності, емоційні реакції та регуляторні функції. Вперше поняття соціального інтелекту було запропоноване Е. Торндайком, який трактував його як здатність розуміти інших людей та взаємодіяти з ними в соціальному контексті (Thorndike, 1920) [8].

Подальший розвиток концепції здійснив Дж. Гілфорд [7], який включив соціальний інтелект до структури інтелектуальних здібностей особистості, виокремивши його когнітивні компоненти: пізнання результатів поведінки (CBI), класів поведінки (CBC), трансформацій поведінки (CBT) та систем поведінки (CBS).

Когнітивні аспекти соціального інтелекту є фундаментом для розвитку емоційної стабільності, здатності до емпатії та соціального самоконтролю. Емоційна стабільність, у свою чергу, визначає рівень стресостійкості, здатність до врівноваженої поведінки у соціальних ситуаціях. Для її вимірювання в дослідженні було використано методику «Шкала емоційна стабільність – нестабільність (нейротизм)» Г. Айзенка [3]. Цей інструмент дозволяє оцінити емоційну напругу, рівень тривожності та психологічної зрілості.

Соціальний самоконтроль був вивчений за допомогою Шкали соціального самоконтролю (ШСС) [2], яка дає змогу визначити здатність особистості регулювати свою поведінку відповідно до соціальних норм, усвідомлюючи очікування та наслідки у взаємодії з іншими.

Для вивчення емпатії використовувалась Методика діагностики соціальної емпатії [1], яка дозволяє виміряти здатність особистості емоційно резонувати з іншими, розуміти їхній емоційний стан, що є важливим компонентом соціальної чутливості.

Усі ці характеристики, відповідно до сучасних підходів у психології (Barrett, 2017; Goleman, 1995; Gross, 2002) [4,5,6], є не ізольованими, а інтегрованими в єдину систему соціально-психологічної регуляції. Взаємозв'язки між соціальним інтелектом і зазначеними показниками дозволяють глибше зрозуміти механізми соціального функціонування особистості, зокрема в контексті професійної діяльності.

В межах емпіричного дослідження було проаналізовано взаємозв'язки між показниками соціального інтелекту (за методикою Дж. Гілфорда) [7] та рівнем емоційної стабільності, відкритості, соціального самоконтролю й емпатії.

Таблиця 1.

Соціальний інтелект та емоційна стабільність,
прихованості/відвертості, соціальний самоконтроль та
емпатія

		Показники соціального інтелекту			
		CBI	CBC	CBT	CBS
Показники емоційної стабільності, прихованості/відвертості, соціального самоконтролю та емпатії	ES				164*
	PV	307**	334**	292**	391**
	SSC		198**		227**
	IE	301**	331**	194**	295**

Примітки: 1) параметри соціального інтелекту: СВІ – «чинник пізнання результатів поведінки», СВС – «чинник пізнання класів поведінки», СВТ – «чинник пізнання перетворень поведінки», CBS – «чинник пізнання систем поведінки; 2) параметри емоційної стабільності – нестабільності: ES – «емоційна стабільність», PV – «прихованість/відвертість», SSC – «шкала соціального самоконтролю», ІЕ – «індекс емпатійності»; 3) «*», «**» – 5%, 1% рівні значущості, відповідно; 4) значення відображено без нулів та ком.

У результаті кореляційного аналізу виявлено статистично значущі додатні зв'язки між показником PV, що характеризує рівень емоційної відкритості респондента (за методикою Г.Айзенка) [3], та всіма показниками СІ. Це свідчить про наявність системного зв'язку між особистісною схильністю до щирої соціальної взаємодії та рівнем сформованості когнітивних механізмів соціального пізнання. СВІ пов'язана з нижчим рівнем психологічної захищеності. Особи з високим СВІ, ймовірно, мають більший соціальний досвід і краще орієнтуються в наслідках власних і чужих дій, що знижує потребу в оборонній (закритій) поведінці. Відповідно, підвищується рівень довіри та відкритості (PV). СВС – тобто здатність розрізняти типові соціальні патерни (допомога, домінування, агресія тощо) – сприяє більш точному тлумаченню соціальних сигналів, що знижує емоційне напруження та формує впевненість у взаємодії. Це

зумовлює зменшення прихованості, підвищення відкритості.

Показник СВТ відображає вміння усвідомлювати змінність поведінки залежно від ситуації. Така когнітивна гнучкість дає змогу краще адаптуватися до контекстів соціальної взаємодії, що послаблює внутрішній контроль і стимулює емоційно відкриту поведінку. Отже, високий СВТ корелює з низькою схильністю до прихованості. Найвищий рівень кореляції встановлено між PV та CBS – компонентом, що відображає вміння бачити закономірності в поведінці інших людей, інтегрувати різні форми взаємодії у цілісну систему.

Це передбачає не лише інтелектуальну соціальну обізнаність, а й глибоке розуміння соціального контексту, яке суттєво зменшує емоційну настороженість і підвищує відвертість у контакті. Наявність значущих кореляцій між показником PV та всіма когнітивними компонентами СІ дозволяє зробити висновок, що емоційна відкритість особистості є не ізольованою рисою, а значною мірою зумовлена рівнем розвитку соціально-когнітивних механізмів. Особи з високими показниками СІ менш схильні до емоційної закритості, що сприяє успішній соціальній адаптації та конструктивній міжособистісній взаємодії.

Наступний показник індекс емпатійності (ІЕ) також показує статистично значущі додатні зв'язки з всіма основними компонентами соціального інтелекту (СІ) за Дж.Гілфордом. Це вказує на те, що здатність до емоційного резонансу з іншими людьми тісно пов'язана

з рівнем соціально-когнітивної обізнаності. Особи з високим ІЕ демонструють кращу здатність усвідомлювати наслідки поведінки інших людей (СВІ), що знижує конфліктність і підвищує ефективність міжособистісної взаємодії. Емпатійність у даному випадку виконує адаптивну функцію соціального прогнозування.

Найвищий рівень зв'язку вказує на те, що усвідомлення типових форм соціальної поведінки (СВС) є базою для емпатійного розуміння станів та мотивів інших осіб. Розпізнавання ролей і соціальних сценаріїв дозволяє точніше інтерпретувати емоції, що формує здатність до співпереживання. Найменш виражений зв'язок, хоча і статистично значущий (СВТ). Це може свідчити про те, що емпатійність меншою мірою пов'язана з усвідомленням змін поведінки у часовому чи контекстуальному аспекті (СВТ), оскільки акцент у даній методиці зроблено на актуальній здатності відчувати емоційний стан іншого.

Помірно високий зв'язок із CBS свідчить про те, що емпатійність підтримується також умінням бачити поведінку в системному контексті. Це забезпечує не лише емоційну, а й концептуальну глибину міжособистісного розуміння. Отримані дані свідчать, що соціальна емпатія, як вона вимірюється методикою відповідного діагностичного інструменту, є не лише емоційним, а й когнітивно обумовленим феноменом. Найтісніший зв'язок із СВС підтверджує, що здатність до співпереживання базується на когнітивному розрізненні соціальних моделей, тоді як зв'язок з CBS

демонструє роль інтелектуальної інтеграції соціального досвіду.

За результатами кореляційного аналізу встановлено статистично значущі додатні зв'язки між показником соціального самоконтролю (SSC) та двома компонентами соціального інтелекту за методикою Дж.Гілфорда – CBC і CBS. З іншими показниками CI (CBI та CBT) достовірних зв'язків не виявлено. Показники SSC та CBC, цей зв'язок може вказувати на те, що вміння розпізнавати типові класи соціальної поведінки (наприклад, агресивної, підтримувальної, пасивної) формує основу для розвитку контрольованої поведінки у соціальній взаємодії.

Людина, яка краще орієнтується у соціальних ролях і стилях комунікації, здатна усвідомлено регулювати власні реакції, знижуючи імпульсивність. Зв'язок із системним компонентом соціального інтелекту (CBS) свідчить про те, що усвідомлення закономірностей і взаємозв'язків між поведінковими елементами сприяє вищому рівню саморегуляції в соціальному середовищі. Така особа здатна прогнозувати, які соціальні наслідки можуть мати її вчинки, що підвищує рівень цілеспрямованого контролю за поведінкою.

Відсутність значущих зв'язків SSC із CBI (пізнання результатів поведінки) та CBT (пізнання перетворень поведінки) може вказувати на те, що соціальний самоконтроль у контексті цієї методики не обов'язково спирається на локальне прогнозування або динамічне відстеження змін у поведінці, а швидше

пов'язаний із структурною й класифікаційною соціальною обізнаністю (CBC і CBS).

Отримані дані дозволяють припустити, що соціальний самоконтроль (SSC) є результатом структурованого розуміння соціальних процесів, зокрема ідентифікації поведінкових патернів (CBC) та системного бачення соціальної взаємодії (CBS). Це підтверджує, що ефективна регуляція поведінки в соціумі значною мірою ґрунтується на когнітивно усвідомленому аналізі соціальних моделей.

Останній показник, емоційна стабільність (ES), виміряна за методикою Г.Айзенка, виявляє єдиний статистично значущий додатний зв'язок із компонентом соціального інтелекту CBS. Водночас, кореляційна залежність між ES та іншими структурними елементами CI – зокрема, CBI, CBC та CBT – не досягла рівня статистичної значущості, що дозволяє розглядати даний показник як відносно автономний від більшості когнітивних параметрів соціального пізнання.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що емоційна стабільність (ES) у контексті даного дослідження не є безпосереднім продуктом когнітивного аналізу соціальної поведінки, однак може частково підтримуватися за рахунок сформованого системного бачення соціального середовища (CBS). Це підкреслює незалежність емоційного ресурсу від базових когнітивних процесів у сфері соціального інтелекту.

Література:

1. Кандиба О. В. Емпатійність особистості як детермінанта особистісного становлення старшокласника: кваліфікаційна робота бакалавра / наук. кер. Н. О. Оніщук. Рівне: РДГУ, 2023. 42 с. URL: <https://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/10576/1/Емпатійність%20особистості%20як%20детермінанта%20особистісного%20становлення%20старшокласника.pdf>
2. Савченко О., Лавриненко Д. Шкала самоконтролю та самоуправління (SCMS): українськомовна адаптація методики та її психометричні характеристики. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 8(42). С.845-865. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/14206>
3. Особистісний опитувальник Айзенка, EPI (варіант А) – Testoteka.info. URL: <https://testoteka.info/uk/test/typo/eysenck>
4. Barrett L. F. How Emotions Are Made: The Secret Life of the Brain. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2017. 425 p.
5. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books, 1995. 352 p.
6. Gross J.J. Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology*. 2002. Vol. 39. No.3. P.281-291.
7. Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. New York: McGraw-Hill, 1967. 538 p.
8. Thorndike E. L. Intelligence and its uses. Harper's Magazine. 1920. №140. P.227-235.

Філонова К.С. Співвідношення показників схильності до саморуйнування з факторами особистості.....	310
Черножук Ю.Г., Сидоркіна Н.С. Зв'язок самоефективності та інтелекту особистості.....	321
Шварц А.І. Психологічна проникливість і емоційний інтелект.....	328
Якубовська Н.М. Копінг-стратегії осіб з різною схильністю до пасіонарності.....	337

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Корнійчук А.М. Життестійкість дорослих членів сім'ї як чинник формування позитивних взаємин з дітьми.....	346
Лещенко І.А. Емоційне вигорання батьків, які виховують дітей з цукровим діабетом і типу.....	355
Максименко Ю., Баран О. Психоемоційний стан осіб, які переживають кризу середнього віку.....	363
Масименко Ю.Б., Дойсан-Коровьонкова Н.В. Вплив особистісних факторів на схильність до маніпулятивної поведінки студентів.....	371
Масименко Ю.Б., Долженков О.О. Взаємозв'язок навчальної мотивації, копінг-стратегій та рівня емоційного вигорання у здобувачів.....	382
Максименко Ю.Б., Євсєєв М.О. Індивідуальні психологічні особливості проявів альтруїзму у підлітків.....	392
Санніков О.І., Юрчак А.О. Спонтанність як структурна складова рішимості особистості	402
Сапожнікова І.А. Агресивність підлітків різної статі: диференційний аналіз.....	413
Тарасенко А.М. Психологічні кореляти соціального інтелекту: емоційна стабільність, емпатія, відкритість і соціальний самоконтроль.....	422
Ткаченко О. Характеристика актуального стану сформованості комунікативного компоненту готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП.....	431
Черножук Ю.Г., Міщенко Г. Співвідношення параметрів креативності підлітків різної статі.....	439
Черножук Ю., Новіцька К. Зв'язок соціального інтелекту з креативністю.....	448